

کتابخانه
تخصصی
ادبیات

پژوهشگر ارجمند

برخی از صفحات کتاب حاضر (شناسنامه، فهرست و تعداد کمی از صفحات آغازین کتاب) برای استفاده بهتر و آشنایی بیشتر شما با کتاب بارگذاری شده است.

بدیهی است به دلیل رعایت حقوق مولف و ناشر تمام صفحات کتاب در دسترس نخواهد بود.

دیوان اشعار ترکی
میرزا علی خان
لعلی تبریزی

مقدمه، تصحیح و شرح
دکتر حسین محمدزاده صدیق

فروست دکتر حسین محمدزاده صدیق

چاپ نوبتی بیرینجی چاپ / ۱۳۹۷ / تبریز

بیچیم رقعی / ۲۴۶ صفحه

سای ۵۰۰ جلد

گرافیکست سعید شیخ بگلو

چاپ / صحافی اطلس / علمیه

قیمت ۲۶۰۰۰ تومان

قالان یورد

تبریز، رشیدیه، خیابان گلستان

خیابان سعدی، پلاک ۲۰، انتشارات قالان یورد

تلفن: ۰۴۰۶-۴۱۳۶۶۱، فکس: ۰۴۰۷-۴۱۳۶۶۱

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۵۲۸-۵-۶

سرشناسه

- محمدزاده صدیق، حسین، ۱۳۷۴ -

حقان و نام پندآور: دیوان اشعار ترکی میرزا علی خان لاهی تبریزی/

مقدمه، تصحیح و شرح حسین محمدزاده صدیق.

مشخصات نشر

تبریز: قالان یورد، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری

۲۳۰ ص ۵/۱۲ x ۵/۲۱ سم.

شابک

978-622-99528-5-6

وضعیت فهرست

فهرست

نویسی

وژده نامه

وژده نامه

کتابنامه

کتابنامه

موضوع

لاهی ایروانی، علی بن القلیوزا، ۱۲۵۲-۱۳۲۵ق.

موضوع

شعر ترکی آذربایجانی -- ایران -- قرن ۱۲

موضوع

Azerbaijani poetry -- Iran -- 20th century

موضوع

شعر ترکی آذربایجانی -- ایران -- قرن ۱۲ -- تاریخ و نقد

موضوع

Azerbaijani poetry - Iran - 20th century

and criticism History

موضوع

شعر فارسی -- قرن ۱۴

موضوع

Persian poetry -- 20th century

رده بندی کنگره

PL۳۱۳/۵۵۱۳۹۷/۵۷

رده بندی دهایی

۸۹۴/۳۶۱۱

شماره کتابشناسی

۵۳۰۲۴۳۰

ملی

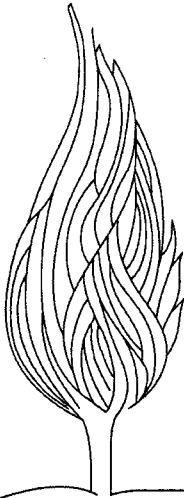
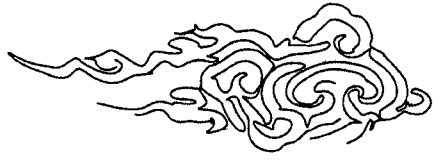

دیوان اشعار ترکی
میرزا علی خان
لعلی تبریزی

قالان ورد

دکتر حسین محمدزاده صدیق

قَالَ اللهُ

حکیم لعلی تقریباً استاد مرحوم ایرج
و با مطالعه‌ی دیوان او، ریشه‌ی فراق و
مشرّب و فوت و فن شاعرانه‌ی مرحوم
ایرج را می‌توان یافت. بالاخره مرحوم
ایرج و سبک ساده‌ای که تقدیم زبان
پارسی کرده است، قسمتی مدیون این
مرد است.

سید محمدحسین شهریار

من آن کلیم سخن گسترم به طور کلام،
سخن چو آتش سیناست، سینه‌ام چو شجر
لعلی

چند کلمه

شمس الحکماء میرزا علی خان لعلی تبریزی (۱۲۶۱ - ۱۳۲۵ هـ .) از کنشگران اجتماعی تأثیرگذار در گیر و دار مشروطیت در تبریز بوده است که نام و یاد نیکویش در اغلب منابع وقایع نگاری و تذکره های آن عصر بر جای است.

این کنشگر اجتماعی تأثیرگذار، طبعی حاذق و شاعری خوش ذوق نیز بود. در شهر تبریز در محله ی کوچه باغ مطب داشت و حتی مدتی طبیب خاص شاهان قاجار شد و به ترکی و فارسی نیز شعر می سرود و بیشتر به مطایبه نگاری مشهور بود و شاید کار شعر را علی رغم طبابت و مبارزات اجتماعی و سیاسی زیاد جدی نمی گرفت.

در این کتابچه، این جانب سعی کرده ام ضمن نشان دادن ابعاد گوناگون شخصیت وی با تکیه بر منابع موجود، گزیده هایی از اشعار ترکی و فارسی او را نیز یک جا گرد آورم و ظاهراً نخستین بار است که سروده های او با اصول علمی در یک مجموعه گردآوری می شود. امیدوارم این کار ناچیز من، آغاز راهی برای شناختن کامل این شخصیت سیاسی، اجتماعی، علمی و ادبی شهرمان تبریز باشد و آیندگان بتوانند مقام و منزلت او را در جامعه ی ایرانی بیشتر و بهتر باز نمایند.

دکتر ح. م. صدیق

تبریز، مرداد ۱۳۹۷

فهرست

آسان خوانی متون ترکی.....	۱۵
قبسسالتمالار.....	۱۷
مقدمه.....	۱۹
۱. سندلر، قیدلر و گؤرؤشلر	۲۱
۱-۱. فریدون کؤچرلی	۲۱
۱-۲. محمدعلی تربیت (تقویم تربیت)	۲۳
۱-۳. محمدعلی تربیت (دانشمندان آذربایجان)	۲۴
۱-۴. محمدعلی صفوت (داستان دوستان)	۲۵
۱-۵. آنا دیلی درسلیک کتابی	۲۸
۱-۵. حاج حسین نخجوانی (چهل مقاله)	۳۰
۱-۶. محمدعلی مدرّس (ریحانة الادب)	۳۲
۱-۷. مهدی مجتهدی (رجال مشروطیت)	۳۳
۱-۸. اسرار تبریزی (حدیقة الشعرا)	۳۵
۱-۹. محمد علی مصدق	۳۶
۱-۱۰. میرعلی منافی خسروشاهی (آنتالوژی)	۴۳
۱-۱۱. جواد هیئت (آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش)	۴۴
۱-۱۲. عقیقی بخشایشی (مفاخر آذربایجان)	۴۶
۱-۱۳. کبری موسوی (فرهینختگان و نام آوران آذربایجان شرقی)	۴۷
۱-۱۴. عزیز دولت آبادی (سخنوران آذربایجان)	۴۹
۱-۱۵. محمدرضا نصیری (اثر آفرینان)	۵۰
۱-۱۶. صمد سرداری نیا (مشاهیر آذربایجان)	۵۰

۲	۲. لعلی نین یاشاییشی	۵۶
۲-۱	۲. دۇغوم و اۇلۇم ایللری	۵۶
۲-۲	۲. دۇغوم و اۇلۇم یثری	۵۸
۲-۳	۲. آدی و تخلصو	۵۹
۲-۴	۲. لقبی	۶۰
۲-۵	۲. آتا و آناسی	۶۰
۲-۶	۲. ایلک تحصیلی	۶۱
۲-۷	۲. اوستادلاری	۶۱
۲-۸	۲. طبیلیگی	۶۱
۲-۹	۲. سفرلری	۶۳
۲-۱۰	۲. مشروطه اولایلاریندا چالیشمالاری	۶۶
۲-۱۱	۲. شرق روس گۆنده لیگینه تیریک	۶۷
۳	۳. شعر یارادېجېلېغې	۶۸
۳-۱	۳. مدحیه لری	۶۸
۳-۲	۳. مطایه لری	۶۸
۳-۳	۳. لعلی نین فارسجا نثری	۸۲
۴	۴. دوستلاری، قلم داشلاری و چاغداشلاری	۸۴
۴-۱	۴. میرزا عبدالرحیم طالبوف	۸۴
۴-۲	۴. عباس صحت	۸۷
۴-۳	۴. افتخار زنوزی	۸۹
۴-۴	۴. آهی	۹۲
۴-۵	۴. ایرج میرزا	۹۳

- ۶- ۴. راجی ۹۳
- ۷- ۴. صراف ۹۴
- ۸- ۴. میرزا جواد مُذنب ۹۵
- ۹- ۴. مراغه‌لی شکوهی ۹۶
۵. دیوانهن نشرلری ۹۹
- ۱- ۵. ایلک چاپ ۹۹
- ۲- ۵. ایکینجی چاپ ۹۹
- ۳- ۵. بیزیم نشریمیز ۱۰۰
۲. تورکجه شعرلر ۱۰۳
- ۱- ۲. قصیده‌لر ۱۰۵
- ۲- ۲. غزللر ۱۱۹
- ۳- ۲. قطعه‌لر ۱۳۲
- ۴- ۲. اؤنلوقلار ۱۳۶
- ۵- ۲. گؤلؤشلؤ طنزلر ۱۳۹
- ۶- ۲. قوشا بیتلر ۱۴۴
- ۷- ۲. تک بیتلر ۱۵۰
- ۸- ۲. تضمین ۱۵۴
- ۹- ۲. لعلی نین نوحه‌لریندن ایکی نمونه ۱۵۵
۳. گزیده‌ی اشعار فارسی ۱۶۱
- ۱- ۳. قصیده‌ها ۱۶۳

۱۹۱	۲-۳. غزل‌ها
۲۰۱	۳-۳. مثنوی‌ها
۲۱۲	۳-۴. سبک نو
۲۲۰	۳-۵. مخمس
۲۲۹	۳-۶. مسدس ترجیع
۲۳۳	۳-۷. مطایبات
۲۳۷	۴. آرتہر مالار
۲۳۹	۴-۱. آدلار
۲۳۹	۴-۲. سۆزجوکلر
۲۴۵	۴-۳. قایناق‌لار

آسان خوانی متون ترکی

برای آسان خوانی متون ترکی، برخی تغییرات در نگارش کلمات ترکی و کلمات دخیل عربی و فارسی در این کتاب اعمال کردیم که در جدول‌های زیر نشان می‌دهیم:

۱. جدول واک‌نگاری

معادل حروف لاتین		مثال	نشانه‌های واکه‌های ترکی
almaq	A, a	آلماق (گرفتن)	آ، ا
əl	Ə, ə	ال (دست)	ا، ە، ە
ilan	İ, i	ایلان (مار)	ای، ی، ی
qızıl	I, ı	قیزیل (طلا)	ای، ی، ی
sol	O, o	سول (چپ)	اؤ، و، و
söz	Ö, ö	سوز (سخن)	اؤ، و، و
ulduz	U, u	اولدوز (ستاره)	او، و، و
düzmək	Ü, ü	دؤز مک (چیدن)	اؤ، و، و
yel	E, e	یئل (باد)	ا، ە، ە

۲

۲. جدول آواک‌نگاری

معادل حروف لاتین		مثال	نشانه‌های آواک‌های ترکی
buz	B, b	بوز (یخ)	ب / ب / ب / ب
öpmək	P, p	اؤپمک (بوسیدن)	پ / پ / پ / پ
toy	T, t	توی (جشن)	ت / ت / ت / ت
Sürəyya	S, s	ثریا	ث / ث / ث / ث
can	C, c	جان	ج / ج / ج / ج
çaxmaq	Ç, ç	چاخماق (آتش زنه)	چ / چ / چ / چ
Həvva	H, h	حوا	ح / ح / ح / ح

xaliq	X, x	خالیق	خ / خا / خد / خع
daş	D, d	داش (سنگ)	د / دد
zövq	Z, z	ذووق	ذ / ذذ
bir	R, r	بیر (یک)	ر / رر
ziğ	Z, z	زیغ (گل)	ز / زز
jalə	J, j	ژاله	ژ / ژژ
sərin	S, s	سرین (خنک)	س / سس / سسد / سس
şəhid	Ş, ş	شهید	ش / شد / شش / شش
sidq	S, s	صیدق	ص / صد / صدص
zəlalət	Z, z	ضالالت	ض / ضا / ضد / ضض
Tur-e Sina	T, t	طور سینا	ط / طط
zill	Z, z	ظَلّ	ظ / ظظ
Cə'fər		جعفر	ع / عا / عد / عع
bağ	Ğ, ğ	باغ	غ / غا / غد / غغ
fəna	F, f	فنا	ف / فا / فد / فف
qaş	Q, q	قاش (ابرو)	ق / قا / قد / قق
kəsmək	K, k	کسمک (بریدن)	ک / کا / کد / کک
gəzmək	G, g	گزمک (گشتن)	گ / گا / گد / گک
diləyim	Y, y	دیله گییم (آرزویم)	گ / گد / گد / گک
lalə	L, l	لاله	ل / لا / لد / لل
miskin	M, m	میسکین	م / ما / مد / مم
incə	N, n	اینجه (ظریف)	ن / نا / ند / نن
vaxt	V, v	واخت (وقت)	و / ووا
hilal	H, h	هیلال	ه / ها / هد / هه
yaban	Y, y	یابان (دشت)	ی / یا / ید / یی

قېسىساتمالار

رجوع ائدين، باخېن.	←
«يەنى» آنلامېندادېر. نقل قول و سۆزۈن ايضاحېندان قاباق :	:
قۇيولور.	قۇيولور.
آرتېرېلان ھر بىر سۆزۈ احتوا ائدير.	[]
ائشيت معنالى و مترادف سۆزدن قاباق قۇيولور.	=)
نقل ائدىلمىش جملەلرى ايچىنە آلېر.	« »
جلد.	ج.
ساي، نمرە.	س.
صلى الله عليه و آله.	(ص)
صحيفە.	ص.
عليه السلام.	(ع)
ميلادى.	م.
ھجرى قمرى.	ھ.
غزل	غ.
ملمع	ملد.

مقدمه

۱. سىندلر، قىدلر و گۇرۇشلار

ايلك اۇنجه، ميرزا على خان لعلى تبريزى حاققېندا وئريلن سىندلر، قىدلر و يازېلان تحقىقلر و آراشدېرمالار باش وورورو و اۋنون ياشايشې، مبارزه لرى، اثرلرى و دۇشۇنجه لرى ايله علاقه دار يازېلارې ذكر ائديرم:

لعلى حاققېندا ايلك معلوماتې، مرحوم فريدون كۇچرلى وئرميشدير. اۋندان سۇنرا گلن هر كيم، هامېسې سۇزلىرىنى تكرار و بعضاً تحريف ائتميشلر.

۱-۱. فريدون كۇچرلى^۱

ميرزا عليخان شمس الحكما، تولد ائديدى تبريزده: ۱۲۶۱ هـ. (۱۸۴۵ م.)، وفاتى تبريزده ۱۳۲۵ هـ. (۱۹۰۷ م.). آتا و آناسې ايره وانلېدېرلار. تعليم ترييه سى تبريزده [اۋلوب]. اورانېن مدرسه لرينده عرب و فارس ديلىرينده لازم اۋلان قده رى معلومات كسب ائديدير. اورادا عطاريات دوكانى آچېدېر و بير زمان نسخه بندليك ائديب، سۇنرالارې اورانېن مشهور طبيبلرى نين يانېندا فى الجملة طبابت علميندن معلومات كسب ائديدير.

طبابت علمينى تكميل ائتمه اۋچۇن، تهرانا گئديدير و اورادا علمينى تمامه يئتىردىكدن سۇنرا، دوباره تبريزه مراجعت ائديب، اورادا حكيم ليگه مشغول اۋلوبدور و بير چۇخ تجربه كسب ائديدير. بعداً مصره، استانبولا و آوروپانېن

^۱ كۇچرلى، فريدون، آذربايجان ادبياتى، باكو، علم نشرىياتى، ۱۹۸۱.

بعضى شەرلرینه عازم اولوب، اؤز يىلىك و تجربەسىنى آرتېرىدېر. بئله كى ايران طىبىلرى نىن مشهورلارېندان بيرىسى سايىلېرمېش.

بونلاردان علاوه، زياده فصيح و شيرين زبان اولدوغو اۆچۈن، تېريزين اعيان و اشرافى آراسېندا اۈزۈ اۆچۈن بۈيۈك حرمت قازانېدېر و اونلار ايله هم جليس اولوبدور. بو حالدا دخى لعلى نىن طرفه سۈزلرى و پُر حكمت كلاملارې، ضرب المثل مقامېندا استعمال اولولور. بونونلا بئله، لعلى نىن بير نوع هجوگولوغا مىلى وار ايميش و بير چۈخ هجولرى واردېر كى اونلارېن كتاپمېزا گنجايشى يۈخدور. شمس الحكما لقينى آلماغا سبب مظفرالدين شاهېن تېريزده وليعهد اولان واختلاردا مقربلرىندن بيرىسېنه معالجه انديب ساغالتماسې اولوبدور و بوندان علاوه اونا وظيفه دخى تعيين اولونوبدور.

مداخلېغا و قصيده گولوغا چندان مىلى يۈخמוש. ذاتاً حرّيت پسند و آزاده ليك سئون و تملقدن اوزاق بير وجود ايدى. بئله كى چۈخ بۈيۈك آداملارېن و صاحب اختيار شخصلرين هجويندن اۈزۈنۈ ساخلامايېب، قصورلارېنې همان هجولرده بيان ائديدېر. واختى نېن چۈخونو سياحتده كنجيررمىش. اكثر اوقات تفليسده و استانبولدا اولارمېش. ارفع الدّوله ايله بۈيۈك مرافقتى وارمېش.

معاشې طبابت ايله كنجرمىش. طبع شعريەسى زياده قۈهلى و اشعارى موزون و پر مضمون، اكثرى تورك لسانېندادېر. چۈخ گۈزل قصيدهلرى، غزللرى، دوبيتلرى و نوحەلرى واردېر.

فارسجا دخی هر قسمی آبدار کلاملاری واردپر. وفاتبنا سبب، تضییقِ نفس
اولوبدور.

تفلیسین ایستی لیگی بابیندا یازپیدپر:^۲

بیزیم ائو مگه، من عرب دیگیلم،
عربستان دیگیل بو، تفلیسیدی.

تفلیسین یاغیشی باره سینده دئمشدیر:^۳

بو یاغیشا دایانارمی دمیر و داش گورؤم،
قالئیدی خیرین الاهی قاپیندا کاش گورؤم!

۲- ۱. محمدعلی تربیت (تقویم تربیت)^۴

میرزا علی خان فرزند حاجی آقامیرزا ایروانی است که در تاریخ ۱۲۵۰ در تبریز متولد شده و در ایام جوانی به کسب و تجارت مشغول بوده است و در ضمن تجارت به تحصیل علم طب نیز اشتغال داشته، بعدها از تجارت به کلی کنار شده و تحصیلات خود را ادامه داده و تمام می کند و به طبابت مشغول می شود. لعلی از اول عمر شیفته ی تاریخ و ادبیات بود و شعر می گفت و در محاوره و سخنوری ید طولایی داشت و همیشه خوش صحبت و ظریف الطبع بود. در

^۲ حاضیرکی کتاب، ص ۱۴۵.

^۳ حاضیرکی کتاب، ص ۱۲۱.

^۴ تربیت، محمدعلی. تقویم تربیت، تبریز، کتابخانه ی ادبیه، ۱۳۰۶، ص ۴۵.

اواخر عمر به سیر و سیاحت شروع کرد. در ایام سلطنت مظفرالدین شاه به تهران رفت. به عنوان شمس الحکماء ملقب و طبیب مخصوص شاه شد و از آن جا به اسلامبول و مصر رفت و در سنه ۱۳۲۵ در تفلیس وفات یافت. دیوانش مرکب از اشعار فارسی و ترکی دو مرتبه در تبریز چاپ شده و غیر از آن نیز اشعاری دارد که هنوز به طبع نرسیده است. غزل ذیل از آن هاست:

بس که لرزید دل از شوق تو ای لعبت مست،
شیشه‌ی توبه ز طاق دلم افتاد و شکست.

۳- ۱. محمدعلی تربیت (دانشمندان آذربایجان)^۹

میرزا علی خان فرزند حاجی آقا میرزا ایروانی است. در تاریخ ۱۲۶۱ در تبریز تولد یافته و در ایام جوانی به کسب و تجارت مشغول بوده است و در ضمن تجارت به تحصیل علم طب نیز اشتغال داشته و بعدها از تجارت به کلی کنار شده، تحصیلات خود را ادامه داده و پس از فراغت، به طبابت مشغول گردیده است و در ایام سلطنت مظفرالدین شاه به عنوان شمس الحکماء، طبیب مخصوص او گشته و سجع و مهرش لعلی حکیم است.

لعلی از اول عمر شیفته‌ی تاریخ و ادبیات فارسی بوده و در محاوره و سخنوری ید طولایی داشته و هنوز لطافت طبع و خوش صحبتی او در آذربایجان ضرب المثل است. در اواخر عمر به سیر و سیاحت شروع کرده، به

^۹ تربیت، محمد علی. دانشمندان آذربایجان، تهران، مجلس شورای ملی، ۱۳۱۴، ص ۳۲۱.

قفقاز و استانبول و مصر رفته و در سنه‌ی ۱۳۲۵ در تفلیس وفات کرده است. دیوانش مرکب از اشعار فارسی و ترکی، دو مرتبه در تبریز چاپ شده و غیر از آن نیز اشعاری دارد که هنوز به طبع نرسیده...

۴-۱. محمدعلی صفوت (داستان دوستان)^۶

ایکینجی معتبر قایناق، محمدعلی صفوت‌ین داستان دوستان اثری و اونیون ۱۳۲۲ ش. ایلینده لعلی‌نین نشر اولان شعرلر مجموعه‌سینه یازدهنچي مقدمه‌دیر. شادروان لعلی، فرزند حاج میرزا آقا‌ایروانی، در تاریخ ۱۲۶۱ ق. در تبریز تولد یافته [است]. در آغاز جوانی برخی از اوقات خود را به کار و تجارت و قسمی را به تحصیل دانش و علم پزشکی می‌پرداخت. پس از مدتی، از شغل تجارت دست کشیده، تمام اوقات به اکتساب فن طبابت مشغول بود. تا در آن رشته سرآمد اقران و دانشجویان گردید تا آن که خود حوزه‌ی تدریس فراهم آورد. لعلی در اثر کوشش و حدّت ذهن، در فنّ خود، شهرت و مرجعیت تام پیدا کرد و با لقب شمس الحکما ملقب گردیده، مدتی طبیب مخصوص مظفرالدین شاه و مقیم تهران شد.

لعلی، گذشته از کمالات ادبی و فنی، صاحب عواطف رقیق و ملکات پسندیده بود. از ناداران و ضعیفان دستگیری نمودی و وسایل استعلاج آن‌ها را

^۶ صفوت، محمدعلی. داستان دوستان، قم، ۱۳۲۸.

به نفقه‌ی خود فراهم کردی. سجع مهر لعلی، إِنَّهُ لعلی حکیم بود، چنان که گوید:

تو این پیام متین را ز قول من برسان،
صبا به گوش حسودان که سست پیمانند.
به طبع شعر مرا این نه افتخار بود،
که جمله صاحب طبع سلیم می‌دانند.
مرا به قول خداوند در کلام مجید،
و إِنَّهُ لعلی حکیم می‌خوانند.

لعلی از اوایل جوانی، شیفته‌ی ادبیات فارسی و مایل به شعرسرایی بود. اشعار او، از قطعه و غزل و قصیده و ثنا و هجا کم نیست. غالب اشعار او، دارای مضامین عالی و ابداعی می‌باشد.

در خلال روزهایی که نگارنده‌ی این نامه مشغول گردآوردن داستان دوستان بود، کسی از نزدیکان لعلی، شعر زیر را نقل کرد که در مرثیه گفته و نیک دُر سفته است:

بر فرس تندرو، هر که تو را دید، گفت:
برگ گل سرخ را، باد کجا می‌برد!

لعلی در سخنوری و بدیهه و بدیعه‌گویی در میان دانشمندان معاصر بی‌نظیر بود.

■ درباره‌ی تقویم نویسی مرحوم حاج نجم‌الملک گوید:

عمل به گفته‌ی تقویم کن تو در هر کار،
نگردد از نظر نحس تا که مشک تو پیشک!
به سعد و نحس دلالت کننده تقویم است،
چنان که واسطه‌ی سقم و صحت است پزشکی.
بین چه سحر در او کرده هوش نجم‌الملک،
سزد که جدول هر صفحه‌ای کشند به مشک.
صدای پز پرستو و جنبش حشرات،
چو بشنوی رود از دل غم و ز دیده سرشک.
رسید لک لک و فریاد عندلیب آمد،
که ازدواج شتر شد، عروسی گنجشک.

شادروان لعلی در اواخر عمرش به درد سینه مبتلا شده، بدین جهت بیشتر اوقات خود را به تناسب فصول در مسافرت‌ها گذرانده و با تغییر آب و هوا استعلاج کردی.

در تاریخ ۱۳۲۶ قمری در برگشتن از باطوم در شهر تفلیس، زندگی را بدرود گفت.

۵-۱. آنا دیلی درسلیک کتابی

۱۳۲۴ ش. ایلینده نشر اولان آنا دیلی کتابینن آلتینچی جلدینده میرزا علی خان لعلی حاققېندا (ص ۱۹-۱۷) یازې واردېر. بو یازېنی آشاغېدا نقل ائدیریک:

آذربایجانلېلارېن حرمت و تعریفله یاد ائتدیکلری شاعرلر آراسېندا دئمک اولار که بیرینجی یثری لعلی توتور. بو شهرت و محبتی لعلی یه قازاندېران اونون معنالې کلامی، شیرین سؤزلری، دوزلو ظرافتلری و خصوصیله اونون سوادلې و سوادسېز اولان هر کسین آنلایا بیله جیگی تمیز و آچېق آذربایجان دیلینده یازماسېدېر.

لعلی دؤورۇتۇن حیاتی ایله یاشایان بیر شاعر اولموشدور. او، کئچمیش شاعرلر تک غزل، مدیحه و نوحه کیمی دار چرچیوه آراسېندا قالمايېب اۇز اطرافینی گۇرمۇش و گۇردۇگۇتۇ اثرلرینده عکس ائتدیرمیشدیر:

نه شیرینسن سنه قوربان اولوم، ای لب شکر کندلی،
سنی هر کیمسه گۇرسه، دین و دۇنیادان کئچر کندلی.

دییه یازدېغې شعرینده گۇتۇن بیر نئچه جانلې مسئلهلرینه توخونموشدور. قاجار نسلیندن اولان پادشاهلارېن سیاستی نتیجه سینده ایران خلْقینین دچار اولدوغو یۇخسوللوغو استهزاء طرزیه نه گۇزل افاده ائدیر:

او شاهېن سایه سینده ایگیرمی میلیون نفس راحتدېر،
اونا فرق ائیلهمز بیر شاعر ایلن بیر نفر کندلی.

لعلی ۱۲۶۱ خجی هجری ایلده (تخمیناً ۱۸۳۹ خجی میلادیده) تبریزده آنادان اولموشدور. او جوانلیق دؤورؤنؤ تجارت ایله کئچیرمکده ایمیش، لاکن سؤنرا طب ایله مشغول اولموش، بو ساحهده تحصیل ائتمگه گیریشره ک، تجارتی تامایله آتمیش، استانبولا گئدیپ طب دارالفنون ایله گیرمیشدیر. استانبولدا تحصیلینی بیتیردیکدن سؤنرا تبریزه قایتمیش و بورادا حکیملیک ایله مشغول اولموشدور.

لعلی پاریس، مصر، استانبول و روسیهیه سیاحت ائتمیشدیر. میرزه علی خان لعلی فکری آچیق، ترقی خواه و مدنی بیر شخص اولموشدور. او، شرق خلقلرینین مدنی، اقتصادی، سیاسی و باشقا جهتلردن روس خلقی ایله علاقه سی اولدوغونو گؤروردؤ. لعلی تفلیسده «شرق روس» آدلې آذربایجان غزته سینین چپخماسې مناسبت ایله یازدېغې شعرلرین بیر یئرینده:

تحصیل علم السنه لازمدی بو زمان،
ایستر زبان خارج اؤلا، یا لسان روس.
ائت کسب علم و صنعت و فن زراعتی،
بسدیر حدیث رستم و سهراب و اشکبوس.

دییه چوخ سنودیکگی خلقینی کهنه لیکدن، عطاتدن و جهالتدن ال چکیب معاصر اولماغا چاغېرېر.

لعلی عمرؤنؤن آخر ایللرینی تفلیسده یاشامیش و ۱۳۲۵ هجری ایلینده (۱۹۰۶-۱۹۰۷ میلادیده) اورادا وفات ائتمیشدیر.